

Teatr Nowy w Łodzi

Mala Sala ul. Zachodnia 93

Gabriela Zapolska
MORALNOŚĆ
PANI DULSKIEJ

Premiera 13 maja 1984 roku

Gabriela Zapolska

MORALNOŚĆ PANI DULSKIEJ

tragikomedia koltuńska w trzech aktach

OSOBY:

Pani Dulka	BARBARA WALKOWNA
Pan Dulski	JÓZEF ZBIROG
Zbyszko Dulski	JACEK GUDEJKO
Hesia } Dulskie	KATARZYNA LATAWIEC (PWSFTviT)
Mela }	MAŁGORZATA FLEGEL
Juliasiewiczowa z Dulskich	MIROSLAWA MARCHELUK
Lokatorka	HALINA MILLER
Hanka	GRAZYNA CZAPLANKA
Tadrachowa	HALINA SOBOLEWSKA

Reżyseria – MARIA KANIEWSKA

Scenografia – JOLANTA BOJANOWSKA-KUNKEL

Asystent reżysera – MAŁGORZATA URZĘDOWSKA

Asystent scenografa – MACIEJ KUBICKI

Gabriela Zapolska, zdjęcie z 1906 r.

**KRONIKA ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI
GABRIELI ZAPOLSKIEJ**

- 1857 Gabriela Korwin-Piotrowska, która w literaturze i teatrze zapisała się pod pseudonimem Gabrieli Zapolskiej, przyszła na świat 30 marca w Kiwercach na Wołyniu, jako córka ziemianina, właściciela Kiwerc i Podhajec, marszałka szlachty wołyńskiej, Wincentego – i Gabrieli z Karskich, byłej primabaleriny Opery Warszawskiej.
- 1878 Po paru latach nauki – najpierw w lwowskim Sacré-Coeur, potem na pensji u pani Horoszkiewiczowej, na koniec w domu – panna Korwin-Piotrowska wychodzi za mąż za porucznika gwardii carskiej, ziemianina – Konstantego Śnieżko-Blockiego. Młoda para zamieszkuje w Warszawie.
- 1879 Debiut aktorski pani Śnieżko w sztuce Jana Aleksandra Fredry pt. „Próba przedstawienia amatorskiego”, granej pod kierownictwem Mariana Gawalewicza przez teatr amatorski Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności.
- 1881 Przyszła autorka „Moralności pani Dulskiej” zrywa z rodzinnym środowiskiem. Bezpośrednią przyczyną tego kroku było umieszczenie Gabrieli w pensjonacie klasztoru wizytek, co w intencji jej rodziców miało zatuszować skandal towarzyski – jej rozwód. Gabriela Zapolska (odtąd stale używa tego pseudonimu) angażuje się do teatru krakowskiego.
- 1882 W styczniu Zapolska występuje po raz pierwszy jako zawodowa aktorka. Dzieje się to w teatrze krakowskim pod dyrekcją Stanisława Koźmiana. Debiutuje w swej najlepszej roli z Teatryku Dobroczynności, jako Margot w komedii „Spudłowali”. Do końca sezonu teatralnego Zapolska zagra jeszcze 26 ról, wszystkie jednak podrzędne, tzw. „ogony”. Od października do grudnia występuje w teatrze poznańskim pod kierownictwem Aleksandra Podwyszyńskiego. Tu gra m.in. rolę tytułową w „Norze”, do której nieraz jeszcze będzie powracać.
- 1883 Od stycznia do marca gościnne występy Zapolskiej w Petersburgu, w polskim zespole Józefa Teksla. Debiut literacki: „Kurier Krakowski” drukuje nowelę „Jeden dzień z życia róży” (włączoną następnie do zbioru pt. „Akwarele”). Wkrótce potem „Kurier Krakowski” i „Przegląd Tygodniowy” drukują pierwszą powieść Zapolskiej pt. „Małazka”. Utwór ten powoduje poruszenie w środowisku literackim. Teatr lwowski wystawia w listopadzie „Pierwszy bal” Zapolskiej. Jest to jej debiut autorski w teatrze. Rękopis sztuki splonął w czasie ostatniej wojny.
- 1884 Przez cały rok Zapolska występuje w teatrze lwowskim. Teatr krakowski wystawia przeróbkę teatralną powieści J.I. Kraszewskiego pt. „Chata za wsią”, dokonaną przez Zapolską. Autorka gra rolę Azy.
- 1885 Do końca marca Zapolska występuje w teatrze lwowskim. Z początkiem nowego sezonu teatralnego angażuje się do teatru poznańskiego, pracującego pod kierunkiem Mieczysława Skirmunta. „Przegląd Tygodniowy” rozpoczyna druk „Kaśki Kariatydy”. Ukazuje się pierwsza książka Zapolskiej pt. „Akwarele” zawierająca jej nowele oraz „Małazkę”. Tom ten staje się przedmiotem zaciekłych ataków publicystów wśród których napaśtliwością wyróżnił się artykuł Jana Ludwika Popławskiego pt. „Sztandar ze spódnicy” drukowany w redagowanej przez Świętochowskiego „Prawdzie”. Artykuł ten stał się powodem procesu wytoczonego przez Zapolską redakcji „Prawdy”.
- 1886 Zapolska występuje w teatrze poznańskim. W Warszawie odbywa się prapremiera „Małazki”, sztuki przerobionej z powieści o tym samym tytule. Muzykę do niej skomponował Zygmunt Noskowski. Recenzje bardzo nieprzychylnie dla autorki.
- 1887 Do kwietnia Zapolska występuje w teatrze poznańskim. Podejmuje starania o engagement do Teatrów Rządowych w Warszawie; próby te kończą się jednak niepowodzeniem. Rozpoczyna się najcięższy okres w życiu przyszłej autorki „Panny Maliczewskiej. Pisarka próbuje dorywczej pracy dziennikarskiej w „Przeglądzie Tygodniowym”. W końcu wyjeżdża do Łodzi. Na półkach księgarskich pojawia się książkowe wydanie „Kaśki Kariatydy”.
- 1888 Do końca sezonu teatralnego Zapolska jest artystką teatrów łódzkich. Występuje po raz pierwszy w sztukach Schillera: jako Amelia w „Zbójcach” i Lady Milford w „Intrydze i miłości”. Gra w „Karpackich góralach” Korzeniowskiego, „Norze” Ibsena, „Weselu Figara” Beaumarchais’go. Latem występuje w Lublinie. „Przegląd Tygodniowy” odrzuca gotową już część nowej powieści pt. „Przedpiekle”. Autorka złamana nędzą, niepowodzeniami, zawiedzionymi ambicjami – usiłuje popełnić samobójstwo w hotelu piotrkowskim, gdzie znalazła się podczas wędrówek teatralnych. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” drukuje powieść Zapolskiej pt. „Znak zapytania”.
- 1889 W „Przeglądzie Tygodniowym” ukazują się recenzje teatralne Zapolskiej, przesyłane z Krakowa. Na konkursie „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego” otrzymuje wyróżnienie za swój melodramat pt. „Tomasz Żak”. W tym roku sfinalizowała wreszcie Zapolska druk „Przedpiekla” w „Przeglądzie Tygodniowym”.

- Jesienią wyjeżdża do Paryża. Kształci się w rzemiośle aktorskim. Pierwszym jej paryskim nauczycielem jest Talbot, wzięty aktor i pedagog.
- 1890 Zapolska zaczyna stałą współpracę z paryskimi teatrykami bulwarowymi. Nie otrzymuje jednak lepszych ról: stoi temu na przeszkodzie zła wymowa francuska. Pisze swą powieść pt. „Szmata życia”. W Warszawie ukazuje się tom pt. „One. Akwarele, szkice i obrazki”. „Przegląd Tygodniowy” rozpoczyna druk korespondencji paryskiej Zapolskiej pt. „Listy paryskie” – współpraca ta trwać będzie do końca pobytu pisarki w Paryżu (tj. do połowy 1895 r.).
- 1891 Sytuacja paryska Zapolskiej nie poprawia się. „Kurier Warszawski” drukuje powieść „Szmata życia”, „Tygodnik Romansów i Powieści” powieść „We krwi”, „Przegląd Tygodniowy” – nowele objęte wspólnym tytułem „Menażeria ludzka”.
- 1892 W lutym Zapolska dostaje się do Théâtre Libre Antoine’a. W marcu debiutuje na tej scenie w roli chłopki normandzkiej w sztuce Guignona pt. „Seul”. W kwietniu pierwszy sukces – rola księżny Danesco w sztuce Grammonta pt. „Simone”. Recenzje prasy paryskiej przychylne. W „Przeglądzie Tygodniowym” ukazują się kolejne nowele objęte wspólnym tytułem „Menażeria ludzka”, powstaje nowa powieść pt. „Janka”. Sukces teatralny okazał się przejściowy. Marzenia o zagranju w Paryżu „Nory” Ibse na – rozwiły się.
- 1893 Jedyną rolą Zapolskiej w Théâtre Libre tego roku jest staruszka w „Ahasver” Heijermansa. W Warszawie w książkowych wydaniach ukazują się „We krwi” i „Menażeria ludzka” (tu m.in. „Żabusia” później przerobiona przez Zapolską na jedną z jej najlepszych sztuk).
- 1894 Powstaje nowa powieść Zapolskiej pt. „Wodzirej”. „Przegląd Tygodniowy” drukuje inną jej powieść pt. „Fin-de-siècle’istka” (do 1896 r.).
- 1895 Zapolska nadal występuje w Théâtre Libre kierowanym teraz przez Larochelle’a. W marcu i maju występuje w Théâtre de l’Oeuvre, kierowanym przez Aurelego Lugné-Poë. W maju Zapolska wraca do Polski. Od października współpracuje w teatrze krakowskim z Tadeuszem Pawlikowskim. Wprowadza do repertuaru teatru krakowskiego sztuki grane w Théâtre Libre.
- 1896 Zapolska występuje w Łodzi, Częstochowie, Radomiu, Kielcach – w zespołach objazdowych. Podejmuje kolejną próbę dostania się do Teatrów Rządowych, która znowu zakończy się niepowodzeniem.
- 1897 W styczniu Zapolska gra w zespole F. Felińskiego w Lublinie. Od lutego przebywa w Petersburgu, występuje w polskim zespole pod kierownictwem Członowskiego. W Petersburgu gra też Zapolska po raz pierwszy we własnej „Żabusii”, której premiera odbyła się wcześniej w Krakowie. Od jesieni rozpoczyna Zapolska pracę w teatrze krakowskim, która trwać będzie dwa sezony: 1897/98 i 1898/99. Krakowskie „Życie” rozpoczyna druk powieści „Antysemitnik”.
- 1898 Do końca sezonu 1897/98 największą rolą Zapolskiej w teatrze krakowskim jest Rollisonowa w „Dziadach” Mickiewicza, inscenizowanych przez Stanisława Wyspiańskiego. Spośród innych sztuk, w których wówczas występowała, wspomnieć należy jej własny utwór pt. „Tamten”, ogłoszony pod pseudonimem Józef Maskoff. W Warszawie odbyła się premiera nowej sztuki Zapolskiej pt. „Jojne Firułkes”. „Słowo Polskie” drukuje nową powieść pt. „Zaszumi las”.
- 1899 W połowie sezonu dochodzi do zatargów między Zapolską i Pawlikowskim, na tle artystycznym i uposażeniowym. Jesienią pisarka angażuje się do teatru lwowskiego. Rok ten jest okresem ożywionej działalności Zapolskiej – autorki teatralnej, która daje na sceny krakowskie i lwowskie trzy nowe sztuki: „Dziewiczy wieczór”, „W Dąbrowie Górniczej” i „Sybir”.
- 1900 Ostatni swój sezon aktorski spędza Zapolska we Lwowie. Od jesieni była aktorka zostaje dziennikarką. Wstępuje do redakcji lwowskiego „Słowa Polskiego”, gdzie pisze recenzje teatralne i felietony. W książkowym wydaniu ukazują się: „Dziewiczy wieczór” i nowa powieść „Z pamiętnika młodej mężatki”.
- 1901 We Lwowie odbywa się premiera nowej sztuki Zapolskiej pt. „Życie na żart”. W listopadzie Zapolska wychodzi powtórnie za mąż za artystę-malarza Stanisława Janowskiego.
- 1902 Jesienią Janowscy przenoszą się do Krakowa. Zapolska organizuje prywatną szkołę dramatyczną, której uczniami byli m.in. Józef Węgrzyn, Maria Dułebianka, Julian Krzewiński (Maszyński). „Kurier Codzienny” drukuje nową powieść Zapolskiej pt. „Jak tęcza”, osobno ukazują się w Krakowie dwie jej sztuki: „Car jedzie” i „Mężczyzna” (Ahaswer). Teatr krakowski wystawia „Mężczyznę” i „Tresowane dusze”. Przez cały sezon teatralny 1902/1903 ogłasza Zapolska recenzje teatralne w „Ilustracji Polskiej”.

- 1903 W Krakowie premiera jednoaktówki pt. „Jesiennym wieczorem”, w Warszawie – nowej czteroaktowej sztuki pt. „Nieporozumienie”. „Tygodnik Ilustrowany” rozpoczyna druk powieści pt. „Modlitwa Pańska”, w „Bibliotece Warszawskiej” ukazują się powieść „A gdy w głąb duszy wnikiemy”, „Nowiny dla Wszystkich” drukują sensacyjno-kryminalną powieść Zapolskiej pt. „Kwiat śmierci”.
- 1904 Na początku roku Zapolska przenosi się do Lwowa, gdzie mieszkać już będzie do końca życia, z wyjątkiem krótkich okresów pobytu w uzdrowiskach galicyjskich i zagranicznych. „Kurier Warszawski” drukuje nową powieść pt. „Sezonowa miłość”.
- 1905 Ukazują się w wydaniach książkowych: „Jesiennym wieczorem”, „Sezonowa miłość”, „Pan policmajster Tagiejew”; „Wędrowiec” publikuje w odcinkach „Rajskiego ptaka”.
- 1906 Zapolska gnębiona chorobą, czyniącą coraz większe spustoszenia w jej organizmie, zdobywa się na napisanie w ciągu zaledwie paru dni, na przełomie października i listopada, „Moralność pani Dulskiej”. 5.XII.1906 roku odbyła się premiera w Krakowie. Sukces był natychmiastowy.
- 1907 W styczniu wystawiają „Moralność pani Dulskiej” teatry warszawski i lwowski. Zachęcona powodzeniem sztuki Zapolska, która tymczasem wyjechała na kurację na Lido, namawia męża listownie do zorganizowania własnej objazdowej trupy, która by z „Moralnością” odwiedziła prowincjonalne miasta Galicji. 14 marca zespół zaczyna swoje tournée od Przemyśla. Ukazuje się w druku powieść pt. „Córka Tuśki”. We Lwowie kolejnym sukcesem staje się premiera nowej sztuki Zapolskiej pt. „Ich czworo”.
- 1908 Zapolska powtórnie wyjeżdża na Lido, gdzie leczy się w zakładzie dr Ebersa. W październiku, w teatrach Warszawy, Krakowa i Lwowa prawie jednocześnie premiery „Skiza”. Zapolska wraca do tematu Dulskiej – tym razem w powieści „Pani Dulka przed sądem”.
- 1909 Píše nową sztukę pt. „Pariały”. Ukazuje się powieść pt. „O czym się nie mówi”.
- 1910 Powstaje nowa, czwarta z żywych do dziś, sztuka Zapolskiej „Panna Maliczewska”. Wychodzi drukiem powieść pt. „Szaleństwo”.
- 1911 Najnowsza sztuka pt. „Kobieta bez skazy” zostaje natychmiast zakazana przez c.k. cenzurę galicyjską ze względów obyczajowych. Jeszcze raz pisarka powraca do tematu Dulskiej – tym razem w powieści „Śmierć Felicjana Dulskiego”.

- 1912 Zapolska pisze dla filmu scenariusz, który zrealizowano jeszcze w tymże roku pt. „Niebezpieczny kochanek”.
- 1913 Ukazuje się powieściowa wersja „Kobiety bez skazy”.
- 1914 W Warszawie premiera „Pariasów”. „Echo Literackie i Artystyczne” drukuje sztukę teatralną pt. „Odwet panny Maliczewskiej”. Ukazuje się nowa powieść Zapolskiej pt. „O czym się nawet myśleć nie chce”. Pisarka coraz bardziej zapada na zdrowiu i stopniowo traci wzrok.
- 1917 We Lwowie premiera „Carewiczka”. Píše nową sztukę pt. „Asystent”.
- 1921 Gabriela Zapolska umiera 17 grudnia we Lwowie.

WOKÓŁ PRAPREMIERY

(–) Pracę nad komedią zamówioną przez Ludwika Hellera dla teatru lwowskiego Zapolska rozpoczęła w ostatnich dniach października. „Zabrałam się do pisania sztuki i mam kilka scen – donosiła Stanisławowi Janowskiemu 30.X. 1906 r. Muszę skończyć na 15-sty i oprócz do Feuersteina nigdzie nie wyjdę, ani nikogo nie chcę widzieć – bo mnie to strasznie męczy, tak że jestem jak tuman, i kontenta jestem, że ciebie nie ma, bo gdybyś był, nie mogłabym pisać i myśleć o tym co mam napisać. Muszę skończyć na 15-sty, bo Heller mi napisał, że da mi 100 guld. jak będzie mieć sztukę w ręku. – Temat – Pani Dulka”.

(–) Na temat okoliczności powstania sztuki i prototypów postaci ukazały się liczne wypowiedzi współczesnych. Stanisław Janowski podaje we wspomnieniach, iż główny pomysł utworu przywiózł Zapolskiej z pobytu u znajomych, niejakich pp. Pertaków w Stanisławowie, u których przebywał w jesieni 1905. „Opowiadając jej szczegóły mego pobytu – stwierdza – i opisując moje spostrzeżenia, przytoczyłem jej fakt z punktu moralności ciekawy, ale nie przypuszczałem, że będzie on miał jakieś większe dla niej znaczenie. (...) Autor z racji swego zawodu w zwyczajnych na pozór zdarzeniach widzi więcej i głębiej sięga w istotę rzeczy jak inni ludzie, podobnie jak malarz, który widzi w naturze kolory, których laik nie dostrzega, toteż Zapolską nie to może uderzyło w mój opowiadaniu, że syn krewnej moich przyjaciół miał w służącej kochankę, ale że matka jego stosunek ten nie tylko tolerowała, ale i popierała z obawy o jego zdrowie. Zapolska mego opowiadania słuchała z całym zajęciem, a kiedy skończyłem, zawołała z radością: „No, chwala Bogu, mam wreszcie sztukę, o którą Heller (dyrektor lwowskiego teatru) tak mnie męczy, a tak nie wiedziałam co napisać!”

Prapremiera odbyła się 15 grudnia 1906 roku w Teatrze Miejskim w Krakowie. Przedstawienie reżyserował Ludwik Solski.

(-) Do wcześniejszego wystawienia sztuki w Krakowie aniżeli we Lwowie doszło bez zgody Zapolskiej, która oburzona pisała 12.XII.1906 r. do Janowskiego: „Wyobraź sobie, że Solski gra „Dulską” w tę sobotę bez mego pozwolenia, bo ja wyraźnie zażądałam po Świętach i razem jednego dnia Lwów – Kraków – Warszawa, aby nie mieli czasu mi sztuki zgryźć. I w czas najgorszy, w tydzień świąteczny, on gra, nie pytając, że mi sztukę gubi”.

Odmienne niż przewidywała autorka, premiera „Moralności” odniosła duży sukces. „Dziś w nocy telegram nadchodził za telegramem – donosiła Zapolska Janowskiemu. Już w dzień miałam listy, kartki, że sztuka jest fenomenalna, że rozkupiono bilety na dwa spektakle u Grigara (kasa zamówień), że coś będzie bajecznego. – Ale zawsze się bałam, bo znasz mnie. Tymczasem Solski po drugim akcie telegrafował:

– „Powodzenie zapewnione, publiczność rozentuzjasmowana, oklaski huragan, ogólne zdanie artyści grają wybornie, wdzięczny Solski”.

Fragmenty z: Jadwiga Czachowska GABRIELA ZAPOLSKA
Monografia bio-bibliograficzna, Kraków 1966

Wydawca:

**Teatr Nowy
w Łodzi**

**Kasa teatru czynna codziennie (oprócz poniedziałków)
w godz. 10–19, tel. 36-08-47, ul. Więckowskiego 15**

**Biuro Organizacji, Informacji i Obsługi Widzów czynne
w godz. 9–16, tel. 36-08-47, ul. Więckowskiego 15**

Cena 20 zł

Egzemplarz bezpłatny